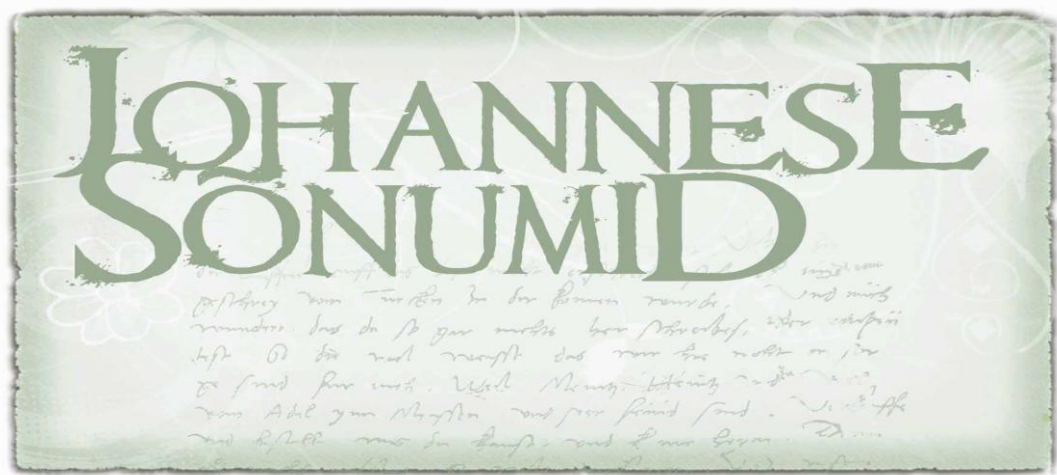

EELK Haapsalu Püha Johannese kogudus

JAANUAR 2026

KUU JUHTSALM JA PALVE

Issandal on hea meel neist, kes teda kardavad, kes loodavad tema helduse peale.

Ps 147,11

**Teie ei ole saanud orjuse vaimu, et peaksite jälle kartma,
vaid te olete saanud lapseõiguse Vaimu, kelles me hüüame Abba Isa! Rm 8,15**

Jumal, meie Isa, Sa vaatad meie kui oma armsate laste peale. Aita meil vaadata Sinu kui oma armsa Isa peale ning püüda Sinu heldusele lootes elada nii, et Sul oleks meist hea meel.
Aamen.

Lisalugemine: 5Ms 5,1–7 (8–21); 1Tm 1,1–11

SISUKORD

JUHTKIRI	2
KOGUDUSE JAANUARIKUU TEGEVUSKAVA	3
EELK SAARE-LÄÄNE PIISKOP ANTI TOPLAANE JÕULUTERVITUS 2025	4
EMERIITPIISKOP TIIT SALUMÄE JÕULUTERVITUS 2025	5
PIIBEL KÖÖGIS MAITSERÄNNAK SAKSAMAALE	6
ANTON PÄRN: HAAPSALU ON ENAMAT KUI ILUS KOHT, SEE ON KODU	8
PALVERAAMATU TUTVUSTUS	12
MUUSIKALISED VALGUSLAIGUD	13
EHTE TÄNAVA MAJA OOTAB TOETAJAJD	14
KUULAMISSOOVITUS	15
VAATAMISSOOVITUS	15
NATUKE NALJA	15
FOTOMEENUTUSI DETSEMBRIST	16
SÜNNIPÄEVAD JAANUARIS	18
EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNESE KOGUDUS	19
TOIMETUS	19

JUHTKIRI

Õnnistatud uut Issanda aastat 2026!

Selle aasta esimesest infolehast saab teada, mis meie koguduses toimub jaanuarikuus. Koguduse tegevuskava ning kuu juhtsõna järelt leiab EELK Saare-Lääne piiskopi Anti Toplaane jõululäkituse ning emeriitpiiskop Tiit Salumäe tervituse jõulupühadeks 2025 ja Issanda aastaks 2026.

Piibel Köögis tegi jõulueelse maitserännaku Saksamaale. Sellest tegi kokkuvõtte Sirje Jätsa.

Seekordses lehes ilmub persoonilugu vastsest Johannese risti kavalerist Anton Pärnast, kellega vestles Lehte Ilves.

Tiia Laar kirjutab jõulukuu kirikukontsertidest, mis kõlasid kui muusikalised valguslaigud lumeta talves.

Alustame uut artiklisarja, mis tutvustab palveraamatuid. Esimesena on Anne Vooremaa uurinud Eesti kaitseväe palveraamatut. Oma kommentaari annab ka kaitseväe peakaplan major Ago Lilleorg, kes on seda vaimulikku abivahendit saanud juba pikka aega oma teenistuses kasutada.

Kuulamissoovitusena on seekord pakkuda piiskop Marko Tiituse raadioloeng ja peapiiskop Urmase ja tema ema Ölme Viilmaga tehtud jutusaade. Tuleb rõõmuga tunnistada, et meie meediamaastikult leiab mõndagi hingekosutavat kuulamist. Järelvaatamiseks on pakkuda ERR-i arhiivist 2015.a. jõuluõhtu jumalateenistus Haapsalu toomkirikust.

Fotomeenutuses vaatame tagasi detsembrikuule ja sündmusterohkele jõuluajale ning traditsiooniliselt õnnitleme algava kuu sünnipäevalapsi.

Head lugemist ja kohtumiseni kirikus!

Mart Salumäe
koguduse õpetaja

*Mart Salumäe
Foto: Juhan Hepner / Lääne Elu*

KOGUDUSE JAANUARIKUU TEGEVUSKAVA

- N, 1. jaan** kl 12 uusaasta jumalateenistus armulauaga. Teema: Jeesuse nimel. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja diakon Tiina Kütt. Organist Lia Salumäe (toomkirik).
- R, 2. jaan** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).
- L, 3. jaan** kl 10.30 helistatakse kirikukelli. Lillekimpude asetamine Lossiplatsil Vabadussõja mälestussamba juures. Teenib õpetaja Mart Salumäe.
- P, 4. jaan** kl 11 kolmekuningapäeva jumalateenistus armulauaga. Teema: Jeesus, maailma valgus. Teenivad vikaarõpetaja Kristel Engman ja Kalle Jätsa, organist Lia Salumäe. Laulavad koguduse koorid veel kord jõululaule. Dirigendid Sirje Kaasik ja Lia Salumäe. (toomkirik).
- R, 9. jaan** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik);
- P, 11. jaan** kl 11 Kristuse ristimispüha jumalateenistus armulauaga. Lastekirik. Teema: ristimise and. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Teno Ilves. Organist Lia Salumäe (toomkirik).
- K, 14. jaan** kl 14 teetund (Jaani saal).
- R, 16. jaan** kl 9 hommikupalvus. Teenib diakon Tiina Kütt (Jaani kirik).
- L, 17. jaan** kl 16 Piibel Kõõgis. Külas Audru koguduse grupp. Piiblitunni peab õpetaja Tuuli Raamat. Eelregistreerimine: Sirje Jätsa, 523 7015 (Jaani saal).
- P, 18. jaan** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 2. pühapäev pärast ilmumispüha. Teema: Jeesus ilmutab oma jumalikku väge. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja diakon Tiina Kütt. Organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 12.45 palvus De la Gardie hooldekodus. Teenib õpetaja Mart Salumäe.
- T, 20. jaan** kl 18.30 toomkoori lauluproov (Jaani saal).
- N, 22. jaan** kl 18 segakoori lauluproov (Jaani saal).
- R, 23. jaan** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).
- L, 24. jaan** kl 18 Taizé lauludega õhtupalvus. Teenib emeriitpiiskop Tiit Salumäe (Jaani kirik).
- P, 25. jaan** kl 11 jumalateenistus armulauaga. 3. pühapäev pärast ilmumispüha. Lastekirik. Teema: Jeesus äratav usule. Teenivad emeriitpiiskop Tiit Salumäe ja diakon Tiina Kütt. Organist Lia Salumäe (toomkirik).
- T, 27. jaan** kl 18.30 toomkoori lauluproov (Jaani saal).
- N, 29. jaan** kl 18 segakoori lauluproov (Jaani saal).
- R, 30. jaan** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).

EELK SAARE-LÄÄNE PIISKOPI ANTI TOPLAANE JÕULUTERVITUS 2025

Aga ingel ütles neile: „Ärge kartke! Sest vaata, ma kuulutan teile suurt rõõmu, mis saab osaks kogu rahvale, et teile on täna sündinud Taaveti linnas Päästja, kes on Issand Kristus. Ja see on teile tunnustäheks: te leiate lapsukese mähitud ja sõimes magavat. Lk 2: 10–12

Oma elu pöördelisel 1904. aastal loob luuletaja ja tulevane vabakutseline kirjanik Anna Haava ühe oma tuntumatest jõuludega seotud luuletustest, mis algab värsiridadega:

Su südames nüüd pane kõik küünlad põlema ja ära pimedusel' sääl aset anna sa.

Kes oled kurb ehk haige, sa looda, kannata! Ja usu, valukarik saab viimaks tühjaks ka.

Saabunud on jõulud, kus maailm meie ümber on märgatavate muutuste keerises. Meie ei saa muuta suurte sündmuste käiku, aga me saame muuta oma enda otsuseid ja suhtumist meie endi vahetus keskkonnas nagu perekonnas, sõprade keskel, koolis, töökohas, koguduses ja kodukandis inimestega suheldes. Naabermaadest ja maailmast meieni jõudvad uudised sõdadest, loodusõnnetustest või konfliktidest panevad meid lootma, et ühel päeval jõuab meieni sõnum rahust ja leppimisest.

Ingli kuulutust kogu rahvale Taaveti linnas sündinud Päästjast, kes on Issand Kristus, on jõudnud täna üle maa maailma ka nende inimesteni, kes on kurvad, haiged või kannatamas. Inglise kuulutus valgustab ööd ja rõõmustab meie südant, tuues sinna oma taevaliku väega rahu ja püsiva rõõmu. Nii täitub prohvet Jesaja ettekuulutus rahuvürsti sünnist ja tema saabuvast valitsusest sõnadega:

Rahvas, kes käib pimeduses, näeb suurt valgust; kes elavad surmavarju maal, neile paistab valgus. Js 9:1

Prohvetite ettekuulutus ja evangeeliumi tunnistus imelise Nõuandja, Vägeva Jumala, Igavese Isa ja Rahuvürsti sünnist ei kõla üksnes taevas, vaid ka see sünnib meie ajas ja ruumis ühes isikus, kes elas meie keskel. Jumala Poja inimesekssaamine ei ole enam idee, lootus, unistus või meie kujutluse vili. See mida on loodetud ja keda oodatud, on saanud ajalooliseks sündmuseks.

Rõõmusõnum Päästja ja Lunastaja sünnist ei ole aga jäänud üksnes ajalukku, kuna Issandas Kristuses saab minevik, olevik ja tulevik kokku alati seal, kus Teda oodatakse ja vastu võetakse.

Sündinud Päästja vabastab meid orjusest, patu ja surma meelevallast. Kristus on Kuningas, kellele on antud kogu meelevald taevas ja maa peal, ta on prohvet, kes avab ja selgitab pühi kirju ning ülempreester, kes viib täida meie pattude lepitamise. Nikaia usutunnistuse juubeliaasta lõppedes võime koos algkogudusega tunnistada, et Jeesus on Issand!

Soovin kõigile Saare-Lääne piiskopkonna kogudustele, vaimulikele, usaldusisikutele, vabatahtlikele ja teie lähedastele õnnistatud Kristuse, meie Päästja sündimise pühi! Toogu Jõululapse sünd valgust ja rahu ka algavasse aastasse, meenutades Anna Haava värsiridu:

Ei igavest' või kesta ei ükski oht, ei õnn; ning sagedast su valu Sull' õnnistuseks on.

Su südames nüüd pane kõik küünlad põlema ja ehi oma hinge Sa taevarahuga!

+ Anti Toplaan

EELK Saare-Lääne piiskop

EMERIITPIISKOP TIIT SALUMÄE JÕULUTERVITUS 2025

Kui nüüd Jeesus oli sündinud kuningas Heroodese ajal Juudamaal Petlemma linnas, siis vaata, hommikumaalt saabusid tähetargad Jeruusalemma ja küsisid: „Kus on see juutide vastsündinud kuningas? Me nägime tema tähte tõusmas ja oleme tulnud teda kummardama.”
Matteuse 2: 1–2

Jõulud ühendavad meid kaugete aegade, tänapäeva ja tulevikuga.

Siis, kui Jeesus sündis Petlemmas, ootasid juutide juhid kuninga, Messia sündimist, kellel on peale ajaliku võimu ka jumalik vägi. Maailma ajaloos oodati muudatust. Oodati Jumala ülivõimsa kuningana tulemist, kes valitseks kõikide, mitte ainult juutide üle. Tolle aja teadlased teadsid, et tähe ilmumine taevavõlvile on selle sündmuse tunnusmärk. Kui täht ilmus, küsisid teadlased: kus on see kuningas? Nad oleksid küll pidanud teadma linna, aga mitte täpset aadressi.

Matteus kirjutab, et targad otsisid kuningat pühast linnast Jeruusalemmast ja alustasid kuningas Heroodesega. Kuninga käes ei olnud mitte ainult võim, vaid ka meelevald anda otsijatele vastus. Miks kuningas seda juba varem ei teadnud? Kirjatundjad teadsid ju Piibli alusel nii kohta kui ka asjaolusid. Miika raamatust loeme: „Aga sina, Petlemm Efrata, olgugi väike Juuda tuhandete seas, sinust tuleb mulle see, kes saab valitsejaks Iisraelis.” (Mk 5: 1) Targad leidsid Jeesuse, aga läksid tagasi teist teed oma maale. Miks see oli nii? Me ei tea selle aja sündmustest palju enam, kuigi see oleks pidanud olema oluline.

Meie peame leidma täna Issanda ja Kuninga. Jõulud on otsimise ja leidmise aeg. Kes on juba Issanda leidnud, saab jagada jõulurõõmu ka teistele. Jeesus on kuningas. Temal on meelevald muuta inimest ja inimkonna käekäiku. Kes otsivad, neile kinnitan, et mitte ainult meie ei otsi Kuningat, vaid Kuningas otsib meid. Kes koputab, sellele avatakse.

Jõulurõõmu ja õnnistatud aastat 2026!

+Tiit Salumäe
EELK piiskop emeeritus

Haapsalu, 9. detsember 2025

PIIBEL KÖÖGIS MAITSERÄNNAK SAKSAMAALE

Selle aasta viimane Piibel Köögis toimus Maria ja Micha Straussi hubases kodus. Piiblitunni pidas õpetaja Mart Salumäe. Ta rääkis kahest mehest: Rooma riigi keisrist Augustusest ja Süüria maavalitsejast Küreeniusest. Mõlemad mehed olid Jeesuse sünni ajal tähtsatel ametikohtadel ja siiski olid jõulusündmustes vaid täiesti asjasse puutumatud kõrvaltegelased, keda mainitakse vaid umbkaudse ajamääratluse loomiseks.

Maitserännak viis meid seekord Saksamaale. Valmistasime neli rooga, kolm neist olid Tüüringi jõulutoidud: lehtkapsasupp, kaalikaraguu ja peedi-mustasõstrajäätis. Neljas roog oli samuti Saksamaalt – mälu ja närvide parandamise piparkoogid Bingeni Hildegardilt.

Oleme tänulikud võimaluse eest õppida paremini tundma Piiblit ja valmistada ning nautida koos põnevaid roogasid.

Sirje Jätsa

Piiblitunnis. Foto: Kristel Engman

LEHTKAPSAPÜREESUPP (neljale)

Lehtkapsapüreesupp. Foto: Kristel Engman

1 kg lehtkapsast, soola, 2 sibulat, õli, 1 juurpetersell, pipart, muskaatpähklit, veidi suhkrut, 100 ml valget veini, 1,2 l köögiviljapuljongit, 200 g kartuleid, 150 ml vahukoort, 1 kimp peterselli.

Puhasta ja pese lehtkapsas, eemalda varred. Keeda lehti soolaga maitsestatud vees kaks minutit, loputa jääkülma veega ja lase nõrguda. Haki lehed jämedalt, lõika varred väikesteks tükkideks. Haki sibul peeneks, hauta poti põhjas veidi õli ja hauta sibul klaasjaks. Lisa lehtkapsas ja jämedalt riivitud juurpetersell ning hauta veel veidi. Maitsesta soola, pipra, muskaatpähkli ja suhkruga. Lisa vein, lase keema tõusta ja hauta 5 minutit. Lisa puljong ja kooritud ning kuubikuteks lõigatud kartulid. Keeda umbes 20 minutit, kuni kartulid on pehmed. Püreesta supp saumikseriga. Lisa koor ja petersell ning vajadusel veel maitseaineid.

Kui soovid kaunistada suppi krutoonidega, lõika piparkoogivormiga saia väikesed tähed ja prae need pannil kuumas õlis krõbedaks.

KAALIKARAGUU (neljale)

100 g võid, 500 g kaalikat, 300 g õuna, 200 ml valget veini, pool punast, pool kollast ja pool rohelist paprikat, pool sidrunit, 1 küüslauguküüs, 1 sl mett, 2 l köögiviljapuljongit, 10 tüümianioksa, 1 sl magusat paprikapulbrit, 1 tl kuivatatud majoraani, 1 tl jahvatatud köömneid, 10 g ingverit, 2 sl tomatipastat, soola, pipart. Koori sibulad ja kaalikad ning lõika umbes 1 cm suurusteks kuubikuteks. Sulata potis või ning hauta sibulaid ja kaalikaid madalal kuumusel, lisa mesi. Puhasta õunad, lõika kuubikuteks ja lisa samu potti. Lisa paprikapulber, ingver, majoraan, küüslauk ja köömned ning kuumuta aeglaselt. Umbes 5 minuti pärast lisa valge vein ja seejärel tomatipasta. Lase keema tõusta, lisa köögiviljapuljong ja peeneks hakitud tüümian. Kui kaalikas on peaaegu pehme, lisa 1 cm suurused paprikakuubikud ja sidrunimahl ning keeda madalal kuumusel edasi. Maitsesta soola ja pipraga. Serveeri hapukoore ja värske peterselliga.

*Kaalikaragu
Foto: Kristel Engman*

*Peedi-mustasõstrajäätis.
Foto: Kristel Engman*

PEEDI– MUSTASÕSTRAJÄÄTIS

500 g külmutatud musta sõstart, 100 g keedetud peeti, 100 g tuhksuhkrut, 400 ml vahukoort, hakitud ja röstitud Kreeka pähkleid. Lõika peet kuubikuteks ja pane koos külmutatud mustade sõstardega kõrgesse anumasse. Lisa tuhksuhkur ja vahukoor ning püreesta saumikseriga. Kaunista jäätiseportsud röstitud Kreeka pähklitega ja serveeri kohe.

Allikas: ajakiri Südthüringen kocht (2017)

MÄLU JA NÄRVIDE PARANDAMISE PIPARKOOGID HILDEGARDILT

Umbes 1 kg speltanisujahu, 2 tl küpsetuspulbrit, 45 g muskaatpähklit, 45 g kaneeli, 10 g nelki, 300 g mett või roosuhkrut, 300 g võid, 4 kanamuna, 200 g kooritud, hakitud mandleid, vajadusel vett, natuke soola.

Mõõtku jahu lauale (algul pange jahu vähem, vajadusel lisage), külmad võitükid pange jahule, lisage suhkur, mandlid, munad ja maitseained. Kõik ained hakkige suure noaga jahusse ja sõtkuge tainaks. Tainast rullige parajad kangid, kääri neid küpsetuspaberisse ja pange umbes ½ tunniks külmkappi. Seejärel lõigake terava noaga kangist rõngad, pange küpsetuspaberiga kaetud ahjuplaadile ja 180–200 °C ahju 15–20 minutiks küpsema.

Piparkookide maitseained mõjuvad soodsalt meie närvisüsteemile, meeleolule, mälu ja üldiselt meie organismile. Piparkooke süüakse 3–5 tükki päevas. „Piparkoogid kergendavad südant ja eemaldavad sealt kibestuse, annavad meelerahu ja rõõmsa hääle, kirkastavad tundemeeli, eemaldavad kehast kahjulikke vedelikke, loovad „head” verd, parandavad keskendumisvõimet ning annavad tegutsemislusti.” Nii on lubanud meile püha Hildegard.

Allikas: Taimetoidud. Laiast maailmast igale maitsele. Koostanud Tiiu Väinsaar. 2007.

ANTON PÄRN: HAAPSALU ON ENAMAT KUI ILUS KOHT, SEE ON KODU

Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide SA juht Anton Pärn pälvis Haapsalu koguduse kõrgeima tunnustuse, Johannese risti. Autasu anti talle hea koostöö eest – Haapsalu toomkirik on nii koguduse kui ka linnusemuuseumi kasutuses.

Anton Pärn, kas kiriku jagamine kogudusega on õnn või õnnetus?

See on asjade loomulik kulg ja pigem hea. Selline kooslus toimis juba enne sihtasutuse loomist. Kirik ei ole üksnes muuseumieksponaat, vaid elav organism, kus peetakse jumalateenistusi, kus on rohkelt kontserte jm sündmusi. Toomkirik ilmestab muuseumi.

Oleme kooseluga harjunud, oleme kokku kasvanud. Eks ole ka muret ja vajakajäämisi, aga see on elu loomulik osa, nõuab pingutust ja üksteisega arvestamist.

Meil on ka kolmas partner, Haapsalu linnavalitsus, kes on meid toetanud aastakümneid. Linn katab kiriku küttekulu ja toetab kirikut kui sakraalhoonet ning kultuurisaali. Seegi on üsna unikaalne nähtus. Koristuskulu on sihtasutuse kanda, sest kirik on üks osa muuseumi ekspositsioonist.

Kogudus korraldab jumalateenistusi ja kontserte ning sellesse ei ole sihtasutus sekkunud. Oleme kokku leppinud, millal on kirik muuseumikülastajaile suletud ja millal avatud.

Linnuses ja linnuseõues korraldab kontserte ja kultuuriüritusi muuseum. Seejuures peavad kõik korraldajad arvestama kogudusega, et kontserdid jms ei häiriks jumalateenistusi.

Ka linnusemuuseumi programmides ei vaata me mööda kirikust, oleme ju Saare-Lääne piiskopkonna ajalugu tutvustav muuseum. Linnus ja kirik on meie ekspositsiooni orgaaniline osa. Elav kirik ja elav kultuurilugu, mis jutustab piiskopkonna tekke- ja arengulugu, on muuseumile tugev pluss. Toomkirik on linnasüda ja ühes linnusega oluline arhitektuurimälestis kogu Eestis.

Omaaegne otsus luua selline kiriku ja muuseumi kooslus oli eluterve lähenemine. Pigem on praegu küsimus, kuidas saada veel sisukamaks, kuidas luua mitmekesisemaid ekskursiooniprogramme lastele ja täiskasvanuile, kuidas siduda linnuse- ja kirikulugu Haapsalu ja Läänemaa ajalooaga. Nende seoste näitamine on tähtis.

Kirikuloo jutustamisel koolilastele aitavad kaasa miraaklimängud koos linnusemuuseumi juhataja Jaak Mälliga. Sellised usulise sisuga näitemängud olid Euroopas 13.–16. saj väga populaarsed. Need räägivad enamasti pühakute elust, lapsed saavad samuti näitemängus kaasa teha. Mängu juurde käib ka kiriku külastus, õpitakse tundma kirikuehitust ja keskaja ehitustraditsioone. Miraaklimängu kaks enimsoovitud peategelast on Püha Nikolaus ja Püha Jüri. Nende mängude kaudu saame näidata elulisi kokkupuutekohti kirikuga.

Toomkirikus käib suur remont. Mida tehakse?

Rahandusministeerium andis toomkiriku tarvis 330 000 eurot, et saaksime küttekulu vähemalt 20% vähendada ja sisekliimat parandada. Selle projekti raames jagatakse raha ajaloolistele hoonetele, mida ei saa tavapärasel viisil euronormidele kohandada. Toetuse andmisel arvestatakse hoonete muinsuskaitsest väärtust ja avalikus kasutuses olemist.

Käärkambris ja ristimiskabelis käib töö suure telgi all. Ristimiskabel ja käärkamber saavad uue plekk-katuse, mõlema võlvid soojustatakse. Käärkambriga katuse juures kasutame ära ka vana vaskpleki. Oleme materjali säästvad.

Muuseumi ja koguduse head läbisaamist näitab seegi, et kogudus andis ehitajaile käärkambriga kasutada.

Milline on teie isiklik suhe kirikuga?

Aktiivne koguduseliige ma ei ole, aga kirikuskäigud ei ole mulle võõrad. Suhtun kirikusse suure austusega. Lugupidamise kiriku vastu sain kaasa lapsepõlvest, see on vanaema Eliisabeti teene. Mäletan koos vanaemaga Jaani kirikus käimisi veel praost Hiisjärve ajast,

tema mind ka ristas. Mu vanaema oli aktiivne koguduse liige ja revisjonikomisjoni esimees. Ka isapoolne vanaema oli tõsiusklik ja sellel kõigel on olnud mulle oma kindel mõju. Kui tulin 1990. aastal Haapsallu väljakaevamistele, oli Tiit Salumäe üks esimesi, kellega suhtlesin.

Mida Haapsalu teile tähendab?

Tagasitulekul sünnilinna on mitu põhjust. Siin on sugulased, siin olid minu esimesed suured väljakaevamised. Tulin siia tööle, aga sellest olulisemaks sai, et ehitasin Haapsallu oma kodu. Haapsalu on midagi enam kui ilus koht, Haapsalu on kodu.

Mida tahaksite arheoloogina Haapsalus veel uurida?

Ma ei oota, mis Haapsalu pinnasest veel välja võib tulla, kibelen hoopis selle järele, et analüüsida ja kokku kirjutada see, mis on välja tulnud. Huvitavat materjali on palju. Kas just selgub lõplik tõde, aga on hea, kui saan anda uut teadmist selle põhjal, mis on aastakümnete jooksul kogutud. Lihulat olen samuti uurida saanud ja oskan nüüd Lihula kaudu ka Haapsalut paremini näha. Kõrvaltvaataja pilku on vaja, liiga lähedalt vaadates muutub pilt armastusest pimedaks.

Nii et pikemat aega tunnen tungivat vajadust rohkem kirjutada. Olen ju kirjutanud ka, aga nüüd on vahe sisse tulnud. See on positiivne stress, mis ei anna rahu ööl ega päeval. Kaevamiste tulemuste kokkuvõtmine on suur vastutus ja nõuab aega. Tahan selle teekonna lõpuni käia, ei taha käega lüüa ja pooleli jätta.

Millele see soov viitab?

Minu leping sihtasutusega lõpeb 1,5 aasta pärast. Arvan, et ma juhina enam ei kandideeri, põlvkonnavahetust ja uut juhti on vaja. Olen kolm vahetust olnud. Kujutan ette, et minu tööelu jätkub arheoloogia vallas.

Meie panus on seni hoida tempot, et kes tuleb, võtaks üle toimiva muuseumi. Midagi jääb ikka pooleli, ükski juht ei saa nii minna, et kõik on tehtud. Töö peab käima, aga mõne asja tahaks siiski lõpule viia.

Mis tundega võtsite vastu koguduse tunnustuse?

Alandlikkusega, ja see ei ole sõnakõlks. Kohmetunult. Vaadates nimesid, kes on Johannese risti saanud enne mind, küsin endalt, kas sobitun sellesse kooslusse. Näen ka nukrakstegevat, kui esile on tõstetud vaid üks nimi. Ma pole ühtki asja teinud üksi, vaid kõike koos. Paljud inimesed on mu selja taga, palju õnnestumisi seisab mu kolleegide ja eellaste õlul. See tähelepanek ja austamine on tänu kogu muuseumirahvale. Olen tänulik. Ja mõtlen, et mu vanaemad Eliisabet ja Valli rõõmustaksid.

Lehte Ilves

Anton Pärn

Sündinud 3. mail 1960 Haapsalus, arheoloog, muinsuskaitaja ja muuseumitöötaja.

1978 Tallinna 20. keskkool, 1986 Tartu riiklik ülikool, diplomitöö arheoloogias „Keskmise rauaaja kalmed Lääne-Eestis”.

2002 teadusmagister arheoloogias, teema „Linn ja tagamaa. Haapsalu piirkonna asustuslugu 13.–15. sajandil”.

Töötanud muinsuskaitse valdkonnas, sh olnud muinsuskaitseameti ja -inspeksiooni peadirektori asetäitja ning kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste asekancler.

2013. aastast viit muuseumi koondava SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide juht.

2016 Saksamaa LV I klassi teeneterist.

2021 Valgetähe IV klassi teenetemärk.

JOHANNENE RISTI KAVALER ANTON PÄRN

Anton Pärn

Foto: Juhan Hepner / Lääne Elu

Austatud kogudus, täna pidulikult teenistusel osalejad, kolleegid, sõbrad ja lähedased.

On suur au olla valitud Haapsalu Püha Johannese koguduse teenetemärgi kandjaks, arusaam selle tõelisest tähendusest tekib ajas.

Võtan tänase tunnustuse vastu suure tänutunde ja samas alandlikkusega, sest näen selles tänusõnumit kogu meie muuseumile. Tõesti, oleme kogudusega mitmed kümnendid koos käinud ja ületanud ühiselt nii mõnedki raskused. Johannese rist on omamoodi teetähis ühisele teekonnale ja väärtustele.

Kõiki meie tegemisi on ühendanud igapäevane, järjepidev töö toomkiriku hoidmisel ja arendamisel. Vaatamata

vaheaegadele on kirikuhoone parandamine olnud alati meie mõtteis ja plaanides. Nüüd oleme jõudmas taas uue tulemuseni, mis avaneb meile juba kevadel.

Toomkirik ja linnus moodustavad ühtse terviku ja on sellisena tänases Eesti keskaegses sakraalarhitektuuris unikaalne kooslus. Unikaalne kooslus on ent ka see, et kirik ja muuseum tegutsevad koos kui tegutsev jumalakoda ja vaatamisväärsus.

Rääkimata kultuurisaaist, mille üleriigiline tähtsus Eesti muusikaelus väärib kõrgeimat tunnustust. Teist sellesarnast näidet Eestis pole.

Pöörates pilgu minevikku soovin taaskord rõhutada, et meie õnnestumised on pika koostöö vili. Koguduse ja meie linnusemuuseumi tänased tööd ja tegemised toetuvad eilsete otsuste ja otsustajate õlgadele. Olen õnnelik, et see on jätkunud siiani. Siit ka sügav tänu lähedastele kolleegidele.

Nii imelik kui see ka pole, olen apostel ja evangelist Johannese päeva sidunud juba kaua aega ühe järjekordse aasta lõppemisega ja alati Haapsalus. Pikki aastaid Tallinnas elanud, tuli just sel päeval sõita Haapsallu, toomkirikusse johannesepäeva tähistama. See oli pidulik hardushetk, omamoodi hüvastijätt lõppeva aastaga. Nii sõitsin tagasiteel Tallinna koju alati sellise tundega. Veel nüüdki kannan seda meeletu endas.

Võib olla kaasnes johannesepäevaga toona mingisugune igatsus oma sünnilinna järele ja ehk sai sellest alguse ka soov tulla kunagi tagasi koju.

Täna kõiki oma lähemaid kaaslasi Johannese kogudusest, muuseumist, kõiki linnuses ja toomkirikus tegutsenud ja praegu töötavaid ehitajaid-konservaatoreid. Me töötame koos edasi. Nii nagu kogudus on hoidnud kiriku hinge, nii oleme omaltpoolt tegutsenud selle nimel, et kirik säiliks üle aegade.

Toomkirik on Haapsalu linna süda ja ainsa vanima hoonena märgitud Haapsalu linna asutamisürikus. Toomkirik nõudis linna asutamist. Kas ei kõla see uhkelt?

Nii nagu kestab kirik linnas, nii kestab ka Haapsalu, alati koos.

Täna teid südamest!

**27. detsembril toimus traditsiooniline
johannesepäeva kontsertpalvus ja vastuvõtt.**

Johannese risti kavalerid koos linnapea ja koguduse õpetajaga: (vasakult) emeritpiiskop Tiit Salumäe, linnapea Olavi Seisonen, Ülla Paras, Jüri Kuuskemaa, Lia Salumäe, Toomas Siitan, Anton Pärn, õpetaja Mart Salumäe, Aleksander Mihelson, Kristel Engman ja Sirje Kaasik. Foto: Juhan Hepner / Lääne Elu

*Johannesepäeva kontsertpalvusel laulis Estonia poistekoori solist Ralf Lainde.
Foto: Juhan Hepner / Lääne Elu*

PALVERAAMATU TUTVUSTUS

Eesti kaitseväge laulu- ja palveraamat (1997)

Selle kirjutisega saab Johannese Sõnumites alguse palveraamatuid tutvustav sari. See võiks olla abiks palveelu rikastamisel või lihtsalt teadmiseks. Esimesena toon lugejate ette Eesti kaitseväge laulu- ja palveraamatu, mille olemasolust sain teada õpetaja Mart Salumäe kaudu. Ma ei usu, et see muidu tavakodaniku kätte üldse satukski. Samuti on 3. jaanuaril Vabadussõjas võidelnute mälestuspäev. See palveraamat on nagu väike piibel taskuformaadis. Väga mõnus lugemine. Mõeldud kõigile Eesti sõduritele, kes teenivad välioludes ning tunnevad vajadust palve ja jumalasõna järele. Palveraamatu autori lootus ja palve on, et see väljaanne osutuks õnnistuseks selle kasutajale.

Lauluraamatus on vaimulikud laulud, vaimulikud rahvalaulud, koraalid, spirituaalid, jõululaulud, riigihümnid. Toon mõned näited: adventiaeg (*Kõige ilma õnnistus*), jõulud (*Oh Sa õnnistav*), aastavahetus (*Oh palugem ja laulgem*), palvepäev (*Issand, helde üle kõige*), paastuaeg (*Jeesus, surma äravõitja*). Palveraamatus on valik salme Piiblist.

Minu meelest kõige tuntumad. Alguses Vanast Testamendist: Ps 23 (*Issand on mu karjane*), Ps 100 (*Hõisake Issandale*) jt. Uuest Testamendist, läbi kõigi evangeeliumide ja kirjade: Mt 11:28 (*Tulge minu juure kõik...*), Mt 28:20b (*Ja vaata, mina olen iga päev...*) jne. Järgnevad usutunnistused: islami, juudi, kristlikud.

Tähtsamad palved: ristimärk, Meie Isa palve, Pater noster, palve Jeesuse poole (*Issand Jeesus Kristus, ole mulle, patusele, armuline. Aamen*), Assiisi Franciscuse palve, meelekindluse palve (*Oh Issand, anna mulle meelekindlust vastu võtta asju, mida ma ei saa muuta. Julgust muuta neid, mis ma saan, oskust nende vahel vahet teha. Aamen*) jne. Pihipalve. Südamepuhtuse palve. Kui üksindus vaevab. Palve haigevoodis jne. Mõned neist on väga ilusad. Hommiku- ja õhtupalved, söögipalved. Jumala kümme käsku. Pihipalve. Seadmissõnad. Püha õhtusöömaaja jagamine. Juudi palved. Roomakatoliku palved – Inglise tervitus (*Ole tervitatud, Maarja, täis armu, Issand on Sinuga. Õnnistatud oled Sa naiste seas ja õnnistatud on Su ihu vili – Jeesus. Püha Maarja, Jumala Ema, palu meie, patuste eest, nüüd ja meie surmatunnil. Aamen*) ja Roosipärg. Õigeusu palved. Samuti usuline toetus surijale, hädaristimine. Ühesõnaga kõik palved, mida inimesel üldse vaja minna võib.

Anne Vooremaa

Eesti kaitseväge laulu- ja palveraamat ning kaplani stoola.
Foto: Mart Salumäe

Kaitseväe peakaplan major Ago Lilleorg:

Selle laulu- ja palveraamatu näol on tegemist märgilise väljaandega mitmel põhjusel. Esiteks oli see esimene iseseisvuse taastamise järgne kaitseväelastele mõeldud trükis, mis koondas endas palveid, laule ja pühakirjatekste. Tegemist oli oikumeenilise väljaandega, mis sisaldas eri konfessioonide laule ja palvetekste, aga ka nii juudiusu kui islami usutunnistusi. Samuti leiab sellest eri uskkondade palveid surijate eest. Selline religioosne avatus tuleneb tõenäoliselt asjaolust, et esimene peakaplan, kolonel Mihkel Viise, oli ligikaudu 30 aastat teeninud Ameerika Ühendriikide armees, kus kaplaniteenistus on multireligioosne.

Teiseks anti trükis välja vaid kaks aastat pärast kaplaniteenistuse taastamist kaitseväes 1995. aastal, mis osutab sellele, kui tormilise tempoga kaplaniteenistus neil aastatel arenes.

Kolmandaks, nagu väljaande eessõnast selgub, toetas selle laulu- ja palveraamatu väljaandmist Saksamaa armee kaplaniteenistus, mis näitab, kui aktiivselt panustasid tollal meie lääne partnerid Eesti kaitseväe arengusse.

*Eesti kaitseväe peakaplan
major Ago Lilleorg
Foto internetist*

MUUSIKALISED VALGUSLAIGUD

On juba tavaks saanud, et detsembrikuud meil väga lumerohked ei ole. Pimedal ajal on vaja osata leida valgust enda sees ja mis aitaks sellele paremini kaasa kui muusika.

6. detsembril, kui terve päev ladistas vihma, andis toomkirikus kontserdi Eesti Rahvusringhäälingu segakoor. Nagu nimigi ütleb, sai koor alguse ERR-i töötajatest. Täna on lauljate ring laienenud ning 90-liikmelisena ollakse üks Eesti suuremaid segakoore. Dirigendid on Endrik Üksvärav ja Kirill Gorjušin, orelimänguga toetas noorema põlvkonna organist Kadri Toomoja. Kavas olid meie oma koorimuusika korüfeed Rudolf Tobias, Cyrillus Kreek ja Pärt Uusberg ning tuntud välisautorid Heinrich Schütz, Tomás Luis de Victoria ja Giovanni Pierluigi da Palestrina. Enamasti kõik tuntud teosed, kuid head muusikat ongi vaja mitu korda kuulata, eriti nii meisterlikus esituses. Lisaloona lauldi „Oh sa õnnistav, oh sa rõõmustav!“. Kristo Elias tänas koori nimel publikut ja avaldas lootust, et hoolimata väljas valitsevatest oludest sai igaüks kontserdilt kaasa võtta kimbukese valgust ja soojust.

Nädal hiljem, 13. detsembril (luutsinapäeval, aasta kõige pimedamal ajal) astusid toomkiriku võlvide all üles segakoor K.O.O.R. ja Vanalinna segakoor, dirigendid Raul Talmar ja Lauri Aav. Kõigepealt esitati Urmas Sisaski „Jõuluoratorium“. Kui seda saaks vaid ühe sõnaga iseloomustada, siis võiks öelda, et see oli täiesti urmassisaskilik, st eriline. Kui tavaliselt on oratooriumides solistidena kaasatud nelja häälerühma esindajad, siis siin olid tegevad sopran Aule Urb ja tenor Mati Turi. Orkestri koosseiski oli ebatavaline: klaver ja orel, oboe ja trompet, tšello ja kontrabass, löökpillid ja plokkflöötide kvartett. Nagu kavalehelt lugeda võis, „kohtab kuulaja vihjeid gregoriaani ja baroki stilisatsioonist diskotantsuni välja“. Kõik kokku väga võimsalt esitatud, kandmas endas suurt jõulurõõmu. Kontserdi lõpus esitasid koorid nonstopina kaheksa üldtuntud jõululaulu meilt, põhjanaabritelt ja ookeani tagant.

Muidugi ei olnud need ainukesed kontserdid. Kirik täitus mitmel korral koolilaste (tavakoolid ja muusikakool) laulu ja pillimänguga; oma jõulu(ootus)rõõmu jagasid ka lasteaedade mudilased. Nagu piltidelt näha võis, olid osa kontserte nii rahvarohked, et seisti püsti kiriku vahekäigus. Ja neljandal advendil, nagu tavaks saanud, astus üles käsikellade ansambel Arsis. Võtkem siis kõik see valgus, soojus ja headus kaasa uude aastasse ning jagagem seda kõigile, kes meie ümber.

Tiia Laar

EHTE TÄNAVA MAJA OOTAB TOETAJAJD

EELK Haapsalu Püha Johannese kogudus alustas 2025. aastal Haapsalu vanalinna muinsuskaitsealas, aadressil Ehte 4, asuva ajaloolise pastoraadihoone fassaadi restaureerimist. Maja tänavapoolse külje välisilme on värskest taastatud. Töid selle hoone taastamisel aga jätkub veel mitmeks aastaks.

Peale muinsuskaitsele taotletava toetuse on kogudusel vaja leida summasid ka selle projekti omaosaluse katmiseks. Mitmed annetajad on juba oma panusega 2025. a tehtud töid toetanud.

Maja on endale saanud juba neli annetaja nimelist akent, kolm nimelist aknaruutu ja kaks nimelist välisust. Veel ootab annetajaid neli akent ja neli aknaruutu, et saaksime taastada ka majas okupatsiooniajal kinni müüritud ja nüüd taastatud teise välisukse juurde kuuluva trepikoja. See lubab kasutusele võtta maja mõlemad tänavapoolsed sissepääsud.

Kogudus on esitanud 2026. a hoone mõlema otsaseina korda tegemise toetuse saamiseks taotluse muinsuskaitseametile. See aga tähendab, et peame edasi koguma annetusi projekti omaosaluse katmiseks.

Ajaloolise pastoraadihoone esikülg on saanud väärrika ilme.

Kes on valmis annetama 1400 €, saab kauniks muutunud fassaadil oma nimelise akna. Kes annab 230 €, saab oma nimega aknaruudu. Annetajate nimed jäädvustatakse vastava akna sisemisele raamile kinnitatud nimetahvilil. Kes suudab teha vähemalt 50 € annetuse, kantakse toetajate nimekirja.

Annetusi saab teha sularahas koguduse kantseleis või ülekandega koguduse pangakontole: EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank), EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS. Selgituseks palume märkida vastavalt summale kas „aken” või „aknaruut” või „Ehte 4 toetaja” ning isiku/isikute nimi/nimed või juriidilise isiku nimetus, kelle nimel annetus tehakse. Kõigi annetuste kohta edastab kogudus automaatselt info Maksu- ja Tolliametile, et annetaja saaks tehtud annetusest tulumaksusoodustust. Sularahas tehtud nimeliste annetuste korral palume samal eesmärgil teatada koguduse kantseleile ka oma isikukood.

Õnnistust ja rõõmu soovides
Mart Salumäe

KUULAMISSOOVITUS

Jaanuari kuulamissoovitusteks valisin kaks saadet Vikerraadiost. Esimene saade on sarjast „Õõulikool”, kus EELK piiskop Marko Tiitus peab raadioloengu „Frantsisklaste vaimsus läbi Richard Rohri kirjutiste”.

<https://vikerraadio.err.ee/1609872349/ooulikool-marko-tiitus-frantsisklaste-vaimsus-labi-richard-rohri-kirjutiste>

*Piiskop Marko Tiitus
Foto: Erakogu*

Teine saade on sarjast „Käbi ei kuku”, kus saatejuht Sten Teppani külalisteks on Urmas ja Õilme Viilma.

<https://vikerraadio.err.ee/1609879286/kabi-ei-kuku-urmas-ja-oilme-viilma>

Head kuulamist!
Mart Salumäe

*Õilme ja Urmas Viilma
Foto: Sten Teppan / ERR*

VAATAMISSOOVITUS

24. detsembril 2015 toimus Haapsalu toomkirikust jõuluõhtu jumalateenistuse teleülekanne. Seda saab vaadata ERR-i arhiivist aadressil: <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/jouluohtu-jumalateenistus-haapsalu-toomkirikus-481450>

Head vaatamist ja meenutamist!
Mart Salumäe

NATUKE NALJA

Raamatust „10 000 anekdooti II”, koostaja Erkki Kõlu, Elmatar 2001

Juku palub õhtul Jumalat: „Armas Jumal, palun tee nii, et London saaks Saksamaa pealinnaks, nagu ma täna geograafia kontrolltöös kirjutasin.”

Sõbrad omavahel: „Kas sa kirikukooris enam ei laulagi?”

„Ei. Puudusin ühel pühapäeval ja kohe olid kirikulised õpetajalt küsinud, kas vana orel on lõpuks korda saanud.”

FOTOMEENUTUSI DETSEMBRIST

Koolide ja lasteadeade jõulukontserdid ja jõulukirikud tõid nii toomkirikusse kui Jaani kirikusse taas hulgaliselt lapsi ja nende vanemaid.

Haapsalu Põhikooli mudilaskoor ja lastekoor, Haapsalu poistekoor, Läänemaa Ühisgümnaasiumi noortekoor ning Haapsalu Muusikakooli flöödikvartett pärast esinemist toomkirikus. Foto: Mart Salumäe

14. detsembril pühitsesime emeriiitpiiskop Tiit Salumäe Haapsalu koguduse õpetajaks introdutseerimise 50. aastapäeva.

*Emeriitpiiskop Tiit Salumäed õnnitleb abipraost Küllike Valk.
Foto: erakogu*

Toomapäeval, 21. detsembril oli leeripüha.

Leerilastega altari ees (vasakult) vikaarõpetaja Kristel Engman, õpetaja Mart Salumäe ja diakon Tiina Kütt. Leerilapsed: Signe Tuvikene, Simonee Tang, Grethel Rosiine Simson, Girtel Helena Alaküla, Ats Lehtmets, Priit Vao, Kaspar Kast ja Katariina Õunpuu. Foto: Mart Salumäe

Jõuluõhtu perejumalateenistusega tähistasime Haapsalu toomkiriku taaspühitsemise 35. aastapäeva. Sel puhul tervitas kogudust Haapsalu volikogu esimees Lauri Luik. Vaatasime videosse salvestatud lastekiriku jõulunäidendid „Anni ja jõululaps”.

Volikogu esimees Lauri Luik kogudust tervitamas. Foto: Kadi Saviir

SÜNNIPÄEVAD JAANUARIS

2. jaanuar	Riina Teller	
4. jaanuar	Anne-Mai Jalakas	
5. jaanuar	Elfriede Vihterpal	
	Hanna Marii Sisas	
	Girtel-Helena Alaküla	
9. jaanuar	Liisa Raie	30
10. jaanuar	Tamara Pajo	87
	Aili Kaur	
	Julia Jätsa	
12. jaanuar	Siim Gontmacher	
	Markus Pops	
13. jaanuar	Hans Joosep Lõhmus	
15. jaanuar	Lisett Salumäe	
18. jaanuar	Elena Kõivastik	
20. jaanuar	Riina Lõhmus	
21. jaanuar	Uku Meriloo	
23. jaanuar	Jasper Oja	10
25. jaanuar	Marko Kasepalu	
	Kirsi Rank	
31. jaanuar	Vendo Jugapuu	
	Matteus Kalda	

PALJU ÕNNE JA ROHKET ÕNNISTUST SÜNNIPÄEVALASTELE!

EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS

Kantselei 473 7166, Kooli 6, 90501 Haapsalu
Õpetaja 5346 7922
E-post haapsalu@eelk.ee
Koduleht haapsalu.eelk.ee
Facebook facebook.com/Haapsalukirik
Pangakonto EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank),
EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNENE KOGUDUS
Registrikood 80210533

Koguduse kantselei avatud kolmapäeval ja reedel kell 10–14.

Kohtumine koguduse õpetajaga palume varem kokku leppida.

Koguduse infokiri Johannese Sõnumid saadetakse soovijaile e-postiga. Palume teie abi, et infokirja saaksid võimalikult paljud huvilised. Teatage soovijate e-posti aadressid koguduse kantseleisse. Ootame lugejate kaastöid, küsimusi ja ettepanekuid, millest Johannese Sõnumites lugeda soovitakse.

Toomkirik on avatud pühapäeviti kell 10–12.30. Piiskopilinnuse muuseumi kaudu saab kirikut külastada K–P kell 10–18. Koguduse külalistele on toomkirik ja **Jaani kirik** avatud ettetellimisel.

EELK tegemistest saab lugeda e-kirik.eelk.ee, eelk.ee ja www.eestikirik.ee.

TOIMETUS

Mart Salumäe	mart.salumae@eelk.ee , 5346 7922
Tiit Salumäe	tiit.salumae@eelk.ee
Kristel Engman	engmankristel@gmail.com
Lia Salumäe	salumae.lia@gmail.com
Maria Strauss	mariastrauss@gmx.de
Andra Kirna	andra@kirna.eu
Sirje Jätsa	sirjejatsa2@gmail.com
Teno Ilves	teno.ilves@gmail.com
Anne Vooremaa	annevooremaa933@gmail.com
Heli Tammik	vanakaru11@gmail.com

Koguduse häälekandja ilmub alates septembrist 2008.

Issand, Sina tead, et kõik me soovime maa peale rahu!